

ПРОВІДНІ ІДЕЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В. СУХОМЛИНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано погляди видатного українського педагога Василя Сухомлинського на проблему патріотичного виховання крізь призму сучасності. На основі аналізу педагогічної спадщини педагога та останніх нормативно-правових документів з проблематики здійснено порівняльну характеристику та вирізнено сучасні підходи до здійснення патріотичного виховання зростаючої особистості. З'ясовано, що під патріотичною діяльністю великий педагог розумів діяльність, яка виходить з глибини душі кожної людини і є потребою для кожного, а ефективність патріотичного виховання визначається тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини проникає в духовний світ школяра періоду його становлення як людини і громадянина.

Ключові слова: В. Сухомлинський, педагогічна спадщина, патріотизм, патріотичне виховання, нормативно-правові документи, патріотична діяльність, форми патріотичного виховання, патріотичні мотиви, патріотичні цінності.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку українського суспільства засвідчує наявність у ньому складних проблем матеріального та духовного характеру, що несуть серйозну загрозу зміцненню України як національної, цілісної держави. Ключовою серед них є проблема формування патріотизму, яка на сьогодні є нагальною проблемою і сім'ї, і школи, і держави. Про це чітко зазначено у низці нормативних документів: законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності, Програмі українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, Основних орієнтирах виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України, концепції національно-патріотичного виховання молоді, Концепції «Нова Українська Школа» тощо. Саме в них стратегічними визначаються завдання виховання в підростаючого покоління любові до Батьківщини, усвідомлення ним свого громадянського обов'язку на основі загальнонаціональних і духовних цінностей, утвердження якостей громадянина – патріота України.

Проте, як показують події щоденного життя, формування людини, пріоритетними принципами якої були б принципи патріотизму, залишається нагальною проблемою школи загалом і суспільства зокрема. Ця проблема підсилюється військовими конфліктами на Сході нашої

держави та у Криму; деформуванням ціннісних орієнтацій молоді засобами кіно, Інтернету, телебачення, музики, радіо, ЗМІ; зниженням соціальної активності та втратою моральної основи патріотичних почуттів молоді в країні; зниженням ролі патріотичного виховання молоді у сім'ї; проявом стійкої тенденції до падіння престижу військової служби. Така ситуація потребує уваги до внутрішнього світу школярів, які готуються до самостійного життя, будують плани на майбутнє, намагаються визначитися з пріоритетами. З цього погляду патріотичне виховання має займати пріоритетне місце в освітній діяльності навчальних закладів.

З огляду на вищезазначене виникає потреба переосмислити методологію патріотичного виховання сучасної молоді і звернутися до творчості класиків вітчизняної та світової педагогіки з метою виокремлення та впровадження в практику освіти кращих зразків патріотичного виховання молоді. Чільне місце в цьому контексті займає педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського, ідеї патріотичного виховання якого багато в чому співзвучні нашому часу.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Патріотичне виховання молоді крізь призму педагогічної спадщини В.Сухомлинського розглядалося вченими І. Бехом, О. Бандурою, Л. Березівською, О. Боровиком, Н. Волошиною, Т. Врублевською, Т. Гавлітіною, Н. Дяченко, В. Кіндратом, О. Коркішко, О. Петренко, В. Постовим, Р. Сойчук, О. Сухомлинською, К. Чорною та іншими. У своїх працях вони розкрили теоретико-методологічні основи патріотичного виховання, запроваджені в Павлівській школі. Сучасного осмислення потребують методологічні підходи до здійснення патріотичного виховання, висвітлені у творах В. Сухомлинського «Як виховати справжню людину», «Виховання радянського патріотизму у школярів», «Духовний світ школяра», «Народження громадянина», «Дума про людину», «Серце віддаю дітям», «Листи до сина», «Батьківщина в серці» та в сучасних нормативних документах, які слугують орієнтацією у патріотичному вихованні молоді. Тому **мета статті:** на основі аналізу педагогічної спадщини В.Сухомлинського вирізнити провідні ідеї патріотичного виховання, обґрунтувавши їх значення і установки для сучасної практики освіти і виховання молоді.

Виклад основного матеріалу. У Програмі українського патріотичного виховання дітей та молоді патріотизм розглядається як суспільне явище, яке треба формувати змалку: «патріотизм – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею» [8]. Патріотизм – це свідомо громадянська позиція, особлива спрямованість самореалізації і соціальної поведінки громадянина. Критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності і суверенітету

України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті. У випадку загрози національній безпеці патріотизм проявляється у готовності служити Україні, стати на її захист, визнанні пріоритету суспільних і державних інтересів над особистими [10].

У розумінні В. О. Сухомлинського патріотизм – це почуття, в якому органічно переплітається любов до малої Батьківщини з її народом, природою, традиціями і культурою, почуттям любові, вірності і поваги до своєї держави, готовність служити своїй Батьківщині, і якщо потрібно, то віддати життя за нього. Він стверджував: «...патріотичне виховання школярів доцільно здійснювати на національних цінностях, серед яких провідними є любов до рідної землі, народу й Батьківщини, любов до найрідніших людей, членів сім'ї та родини, любов до рідної мови, шанобливе й бережливе ставлення до історії та культури українського народу, праця на благо свого народу й Батьківщини» [13, с.123].

Педагог-гуманіст підкреслював, що патріотизм – це моральна категорія, яка ставить особистість на більш високий рівень існування. В своїх творах педагог-учений називав почуття любові до Батьківщини «патріотичною серцевиною». У педагогічну науку він ввів такі терміни, як «патріотична свідомість», «патріотичний дух», «патріотичні почуття», «патріотичне бачення світу», «патріотичний обов'язок», «патріотичний порив» і т.д., підкреслюючи визначенням «патріотичний» якісно нове значення категорій, наповнюючи їх загальнолюдськими цінностями і гуманістичним змістом.

Великий педагог розглядав патріотичну свідомість, патріотичний дух, почуття, думки і переконання, патріотичний обов'язок, патріотичний порив як внутрішні мотиви, які виходять з внутрішніх потреб особистості. Наприклад, патріотичний обов'язок педагог розглядав як мотив, в якому зливається суспільне і глибоко особисте. Вершиною обов'язку педагог-учений вважав розуміння і переживання інтересів суспільства, що відбуваються лише через предмет пізнання і розуміння долі окремих людей, через ставлення людини до людини. До зовнішніх мотивів він відносив слово, красу, приклади героїчних вчинків, творчість, працю, патріотичну славу предків, патріотичний заклик, які, трансформуючись в емоційні переживання, виконують стимулюючі функції в патріотичному вихованні.

Почуття любові до Батьківщини В. Сухомлинський вбачав у єдності з ненавистю до ворогів, з готовністю захищати Вітчизну і працювати на її благо. Ми пов'язуємо це з тим, що В. Сухомлинський пройшов усю війну і бачив, яких страждань принесли німецькі загарбники нашій Батьківщині. Саме тому почуття патріотизму для нього було пов'язане з готовністю захищати Вітчизну і працювати на її благо. Ненависть до ворогів у Сухомлинського є мотивом патріотичної поведінки, закликом стати на

захист Батьківщини в будь-який час, працювати в ім'я і на благо Вітчизни: «Ненависть необхідна нам як щит, що захищає серце Батьківщини ... Наша ненависть це не посягання на чужі землі, а її захист» [13, с. 272].

Категорію «Батьківщина» великий педагог-гуманіст пов'язував з поняттями «людина», «сене життя», «праця», «обов'язок», «сім'я», «рідне слово», «краса», «любов», «вірність», «традиції», «народ».

В. Сухомлинський вважав, що школа повинна виховувати у молоді прагнення до беззавітного служіння Батьківщині, до активної трудової і суспільної діяльності. Діяльність і активність він розглядає як основні риси патріотизму, а риси громадянина-патріота - гармонія розуму, думок, ідей, почуттів, вчинків, переконаність. Визначаючи радянський патріотизм як «благородну любов радянського народу до своєї Вітчизни» [12, с.169], український вчений підкреслював, що одним з головних виховних завдань школи є підготовка учнів до простої повсякденної праці, праці для суспільства як до патріотичної діяльності, причому сама діяльність дітей, що організовувалась педагогом з цією метою, являє русійну силу формування особистості юного громадянина [12, с.198].

Під патріотичною діяльністю великий педагог розумів діяльність, виконання якої не обумовлено якоюсь зовнішньою необхідністю, а яка виходить з глибини душі кожної людини і є потребою для кожного. Щодо духовної діяльності, то на думку великого педагога-гуманіста вона має бути пов'язана з активними зусиллями особистості, які необхідні для того, щоб погляди, переконання, ідеали стали внутрішніми цінностями людини [4, с. 210]. У процесі духовної діяльності, підкреслював педагог-гуманіст, відбувається розуміння і реалізація духовних сил дитини, оцінка значимості своєї праці, самоствердження особистості. Тому головною заповіддю патріотичного виховання педагог вважав: «... щоб у роки дитинства і отрочтва кожен наш вихованець залишив на рідній землі частинку свого серця» [14, с. 21]. При цьому він підкреслював, що патріотичні і моральні ідеї трансформуються в стійкі духовні утворення – погляди, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації за умови, коли особистість добуває їх дослідницьким, евристичним шляхом з певної системи знань, відомостей, художньо-естетичних образів, національних традицій, звичаїв тощо [2].

Реалізуючи на практиці ідеї патріотичного виховання, Василь Сухомлинський велику увагу приділяв створенню спеціально організованого соціуму, що проявляється у його діалогії «Серце віддаю дітям» та «Народження громадянина». Сила і ефективність патріотичного виховання, за В. Сухомлинським, визначається тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини проникає в духовний світ школяра періоду його становлення як людини і громадянина, наскільки глибоко він бачить світ і самого себе очима патріота.

Особливий акцент робився вченим на розвиток почуттів любові, відповідальності, обов'язку щодо свого народу і на постановку школярем

особистісної проблеми перед власною совістю у питаннях вибору моральної поведінки щодо своєї Батьківщини.

Ключову роль у патріотичному вихованні В. Сухомлинський відводив школі, але за умови, що в її діяльності пануватимуть чотири культи: Батьківщини, Людини, Матері й рідного [7]. У своїх творах «Як виховати справжню людину», «Духовний світ школяра», «Народження громадянина», «Дума про людину», «Серце віддаю дітям», «Листи до сина», «Батьківщина в серці» він висвітлює такі нестандартні форми і методи патріотичного виховання: куточок краси; свято матері; насадження Материнського дерева; школа для батьків; свято троянди; Сад вдячності; подорож Батьківщиною; подорож у світ природи; книга рідної природи; кімната казок; правила мужності; свято весняного деревонасадження тощо. Такий творчий підхід до методичного супроводу патріотичного виховання відрізнявся від політичної освіти та військово-патріотичного виховання, яке проводилася в навчальних закладах радянського періоду, і, передусім, був спрямований на врахування вікових потреб та інтересів особистості дитини.

На думку педагога-гуманіста удосконалення в учнів світоглядної свідомості патріота відбувається шляхом оновлення форм і методів впливу на свідомість школярів, які за своїм обсягом та характером мають відображати ідейно-ціннісне багатство рідного народу і вищі здобутки світової культури, сприйняті крізь призму національної свідомості. А участь школярів у суспільно корисній праці, яка має патріотичне спрямування, повинна носити дієву форму розвитку обов'язку і відповідальності перед Батьківщиною [2].

Великий педагог дійшов висновку, що людина знаходить справжнє щастя тільки в служінні Вітчизні, а пізнаючи ідею Батьківщини, переживаючи почуття любові, вдячності, тривоги і турботи про неї, людина в підлітковому віці пізнає себе, стверджує свою гідність [12, с. 210].

Розглядаючи патріотизм як сукупність політичних і моральних ідей, моральних почуттів, В. Сухомлинський здійснював патріотичне виховання на основі гармонійного взаємозв'язку інтересів особистості і держави, наголошуючи при цьому на неприпустимості відриву впливу на свідомість і почуття від діяльності з обов'язковим урахуванням особливості духовного життя вихованців у різні вікові періоди.

У Концепції національно-патріотичного виховання молоді [3], а також у Програмі українського національного виховання дітей і молоді [8], та в Основних орієнтирах виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України [6] такий гармонійний взаємозв'язок інтересів особистості і держави прослідковується в організації таких форм патріотичного виховання, як: формування україномовного виховного простору; здійснення школярами творчого продукту на основі української мови; історичне краєзнавство; архівно-пошукова робота; патріотичні

клуби; молодіжна організація «Пласт»; Вахта пам'яті Небесної сотні; проектна діяльність, формування засобами змісту навчальних предметів якостей особистості, які відзначаються ціннісним ставленням до Батьківщини тощо [3; 8]. Впровадження таких форм виховної роботи вимагає, щоб учитель був переорієнтований із ролі інформатора і контролера, організатора виховних заходів на старшого товариша, друга, духовного орієнтира, наукового консультанта, організатора самостійного здобуття знань, творчості школярів.

Підходи до здійснення патріотичного виховання висвітлені у творах В.Сухомлинського «Як виховати справжню людину», «Виховання радянського патріотизму у школярів», «Духовний світ школяра», «Народження громадянина», «Дума про людину», «Серце віддаю дітям», «Листи до сина», «Батьківщина в серці» і ін.) та у таких нормативно-правових документах: Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 - 2020 роки, що подаєно у таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика підходів до здійснення патріотичного виховання у творчості В. Сухомлинського та сучасних нормативно-правових документах

№	Компо- ненти	Педагогічна система В.О.Сухомлинського	Нормативно-правові документи
	Патріотизм	Патріотизм – це любов до свого народу, сім'ї, до рідної природи, рідного міста чи села, рідного слова; почуття обов'язку, відповідальності і вірності своїй Батьківщині; прагнення віддати свої сили на перетворення Батьківщини; ненависть до ворогів Батьківщини; повага до старших, любов до матері й батька, бережливе ставлення до природи, доброта, працелюбність.	Патріотизм – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею [8]; патріотичне виховання – це планомірна <u>виховна</u> діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття <u>патріотизму</u> , тобто доброго відношення до Батьківщини та до представників спільної культури або країни [10].

	Мета патріотичного виховання	Виховання любові до Батьківщини на основі активного прояву душі, серця, розуму і праці дитини; збереження, збагачення і передача новим поколінням духовних цінностей.	Становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді у суспільстві [8]; розвиток любові до батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнародного спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу [10].
	Патріотичні цінності	Батьківщина; людина; смисл життя; праця; обов'язок; сім'я; рідне слово; краса; любов; вірність; традиції; народ тощо.	Національна ідея; національна культура; етнічна самосвідомість; рідна мова; історія народу і держави; самовизначення, самоідентифікація; громадянська активність; законотворчість; категорії Батьківщини (мала і велика Батьківщина); лідери та герої народу, нації, держави; рідний край, місто, село; рідні мати, батько [3].

	Форми і методи	Куточок краси; свято матері; насадження Материнського дерева; школа для батьків; свято троянди; Сад вдячності; подорож Батьківщиною; подорож у світ природи; книга рідної природи; кімната казок; правила мужності; свято весняного деревонасадження.	Історичне краєзнавство; архівно-пошукова робота; патріотичні клуби; молодіжна організація «Пласт»; Вахта пам'яті Небесної сотні; формування україномовного виховного простору; здійснення школярами творчого продукту на основі української мови; формування засобами змісту навчальних предметів якостей особистості, які відзначаються ціннісним ставленням до Батьківщини тощо [3].
	Риси громадянства-патріота	Гармонія розуму, думок, ідей, почуттів, вчинків; переконаність.	Працелюбність, прагнення до свободи, любов до природи та мистецтва; повага до батьків та родини; національна гордість [3]; любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності і суверенітету України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті [10].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського з кожним роком приваблює все більшу увагу наукової і педагогічної громадськості, як в нашій країні, так і за кордоном. І це є закономірно, оскільки у своїй діяльності він відійшов від пануючих догм і створив власну систему навчання та виховання, в основі якої – загальнолюдські цінності, а патріотичне виховання школярів вирізняється як одне з основоположних. Система патріотичного виховання В. Сухомлинського побудована на гуманістичних принципах: творчої активності, довіри і поваги до дитячої особистості, необхідності створення виховуючого середовища як умови для формування цілісної особистості, пізнанні сенсу людського існування, людського щастя, питань добра і зла,

свободи і совісті. Його ідеї співзвучні з сучасними вимогами до патріотичного виховання, в основі якого національна ідея як консолідуючий чинник розвитку суспільства. У нинішніх умовах розбудови української держави, як зазначено в Концепції «Нової української школи», патріотичне виховання полягає у формуванні цілісної особистості, усебічно розвиненої, здатної до критичного мислення, з активною позицією, яка діє згідно з морально-етичними принципами, здатна приймати відповідальні рішення, змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вирізненні педагогічних ідей В. Сухомлинського щодо формування професіоналізму у педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виховання почуття патріотизму молоді в сучасних умовах [Текст] // Сучасна школа України. – 2016. – № 3. – С. 35-38.
2. Жаровська О. П. Патріотичне виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету. – Режим доступу: <https://vspu.edu.ua/science/dis/d6.pdf>
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : додаток до наказу М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. – 2015. – № 8. – С. 87-95.
4. Національно-патріотичне виховання: особливості сучасності // Сучасна школа України. – 2016. – № 3. – С. 4-9.
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. - 206 с.
6. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України - Режим доступу: <http://www.ukr.life/uk/osvita/osnovni-orientiri-vihovannya-uchniv-1-11-klasiv-zagalnoosvitnih-navchalnih-zakladiv-ukrayini/>
7. Петренко О. Б. В.О.Сухомлинський про форми прояву патріотизму/Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції і XXIII Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Щоб у серці жила Батьківщина».. – Режим доступу http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15087/1/L_Melenets_VSuDsSSCHuSJB_IPPO.pdf
8. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – Режим доступу: [https://www.ippo.if.ua/predmety/vrobota/media/files/Programa%20patryotychnogo%20vyxovannya%20\(2014\).pdf](https://www.ippo.if.ua/predmety/vrobota/media/files/Programa%20patryotychnogo%20vyxovannya%20(2014).pdf)

9. Сойчук Р. Через національне самоствердження до процвітання : інтерактивна програма виховання учнівської молоді / Р. Сойчук // Методист. – 2016. – № 8. – С. 31-51. – Вкладка.
10. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки : затв. указом Президента України від 13 жовт. 2015 р. № 580/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 23. – С. 20-24.
11. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – С. 283–582.
12. Сухомлинский В. А. Духовный мир школьника / В. А. Сухомлинский. – М. : Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1961. – 221 с.
13. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека / В. А. Сухомлинский. – М. : Педагогика, 1990. – 285 с.
14. Сухомлинский В. А. Родина в сердце / В. А. Сухомлинский. – М. : Молодая гвардия, 1980. – 169 с.
15. В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів: монографія / упоряд. О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко ; авт. кол. : О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 504 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Vychovannia pochuttia patriotyzmu molodi v suchasnykh umovakh [Tekst] [Forming a Sense of Patriotism Among Young People in Modern Conditions] // Suchasna shkola Ukrainy. – 2016. – No 3. – S. 35-38. (in Ukrainian)
2. Zharovska O. P. Patriotychne vykhovannia studentiv v osvithno-vykhovnomu seredovyschi pedahohichnoho universytetu [Patriotic Education of Students in Educational Environment of Pedagogical University]. – Rezhym dostupu: <https://vspu.edu.ua/science/dis/d6.pdf> (in Ukrainian)
3. Kontseptsiiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi : dodatok do nakazu M-va osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.2015 r. No 641 [The Concept of National-patriotic Education of Children and Youth: Addition to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 16/06/2015, No. 641] // Informatsiinyi zbirnyk ta komentari Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. – 2015. – No 8. – S. 87-95. (in Ukrainian)
4. Natsionalno-patriotychne vykhovannia: osoblyvosti suchasnosti [National-patriotic Upbringing: Peculiarities of the Present] // Suchasna shkola Ukrainy. – 2016. – No 3. – S. 4-9. (in Ukrainian)
5. Nova ukrainska shkola: poradyk dlia vchytelia [New Ukrainian School:

- Teacher's Advice Book]/ Pid zah. red. Bibik N. M. K.: TOV «Vydavnychi dim «Pleiady», 2017. – 206 s. (in Ukrainian)
6. Osnovni oriientyry vykhovannia uchniv 1-11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Ukrainy [Basic Guidelines for the Upbringing of Students of 1-11 grades of general educational institutions of Ukraine] - Rezhym dostupu: <http://www.ukr.life/uk/osvita/osnovni-oriyentirivihovannya-uchniv-1-11-klasiv-zagalnoosvitnih-navchalnih-zakladiv-ukrayini/>(in Ukrainian)
 7. Petrenko O.B. V.O.Sukhomlynskyi pro formy proiavu patriotyzmu [V.O. Sukhomlynskyi about the Forms of Manifestation of Patriotism] / Zbirnyk materialiv IX Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii i XXIII Vseukrainskykh pedahohichnykh chytan “Vasyl Sukhomlynskyi u dialozi iz suchasnistiu. Shchob u sertsii zhyla Batkivshchyna”.. – Rezhym dostupu http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15087/1/L_Melenets_VSuDsSSCHuSJB_IPPO.pdf (in Ukrainian)
 8. Prohrama ukrainskoho patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. [The Program of Ukrainian Patriotic Education of Children and Students] – Rezhym dostupu: [https://www.ippo.if.ua/predmety/vrobota/media/files/Programa%20patriotychnogo%20vyxovannya%20\(2014\).pdf](https://www.ippo.if.ua/predmety/vrobota/media/files/Programa%20patriotychnogo%20vyxovannya%20(2014).pdf) (in Ukrainian)
 9. Soichuk, R. Cherez natsionalne samostverdzhennia do protsvitannia : interaktyvna prohrama vykhovannia uchnivskoi molodi [Through National Self-affirmation to Prosperity: an Interactive Program for Upbringing Student Youth] / R. Soichuk // Metodyst. – 2016. – No 8. – S. 31-51. – Vkladka. (in Ukrainian)
 10. Stratehiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016-2020 roky [Strategy of National-patriotic Upbringing of Children and Youth for 2016-2020 years]: zatv. ukazom Prezydenta Ukrainy vid 13 zhovt. 2015 r. No 580/2015 // Ofitsiinyi visnyk Prezydenta Ukrainy. – 2015. – No 23. – S. 20-24. (in Ukrainian)
 11. Sukhomlynskyi V. O. Narodzhennia hromadianyna [Birth of a Citizen] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tv. : v 5 t. – K. : Rad. shk., 1977. – T. 3. – S. 283–582. (in Ukrainian)
 12. Sukhomlinskij, V. A. Dukhovnyj mir shkolnika [The Spiritual World of the Student] / V. A. Sukhomlinskij. – M. : Gosudarstvennoje uchebno-pedagogicheskoe izdatel'stvo ministerstva prosveshchenija RSFSR, 1961. - 221 s. (in Russian)
 13. Sukhomlynskyj, V. A. Kak vospitat' nastojashchego cheloveka [How to Raise a Real Person] / V.A. Sukhomlynskyj. – M. : Pedahohyka, 1990. – 285 s. (in Russian)
 14. Sukhomlinskij, V. A. Rodina v serdtse [Motherland in Hearts] / V. A. Sukhomlynskyj. – M. : Molodaja gvardija, 1980. - 169 s. (in Russian)
 15. V. O. Sukhomlynskyi u rozдумakh suchasnykh ukrainskykh pedahohiv:

monohrafiia [V. O. Sukhomlinskyi in Thoughts of Ukrainian Teachers: Monographs]/ uporiad. O. V. Sukhomlynska, O. Ya. Savchenko ; avt. kol. : O. V. Sukhomlynska, O. Ya. Savchenko, V. S. Kurylo, I. D. Bekhta in. – Luhansk : Vyd-vo DZ “LNU imeni Tarasa Shevchenka”, 2012. – 504 s. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье проанализированы взгляды выдающегося украинского педагога Василия Сухомлинского на проблему патриотического воспитания в контексте современности. На основе анализа педагогических произведений великого педагога и последних нормативно правовых документов по предложенной проблематике, осуществлена сравнительная характеристика и представлены современные подходы к осуществлению патриотического воспитания подрастающей личности. Установлено, что под патриотической деятельностью великий педагог понимал деятельность, которая выходит из глубины души каждого человека и является необходимостью для каждого, а эффективность патриотического воспитания определяется тем, насколько глубоко идея Родины проникает в духовный мир школьника периода его становления как человека и гражданина, насколько глубоко он видит мир и самого себя глазами патриота.

Ключевые слова: В. Сухомлинский, педагогическое наследие, патриотизм, патриотическое воспитание, нормативно-правовые документы, патриотическая деятельность, формы патриотического воспитания, патриотические мотивы, патриотические ценности.

Abstract. The article deals with the analysis of the views of the outstanding Ukrainian teacher Vasyl Sukhomlynskyi on the problem of patriotic education through the prism of modern times. On the basis of the analysis of pedagogical works “How to raise a true person”, “Spiritual world of a student”, “Birth of a citizen”, “The thought of a man”, “I give my heart to children”, “Letters to my son”, “Motherland in the heart” and the last legal documents on issues, namely: Programs of the Ukrainian Patriotic Education of Children and Students, Conception of the National Patriotic Education of Children and Youth, Strategy of National Patriotic Education of Children and Youth for 2016-2020, Concepts “New Ukrainian School” a comparative characteristic was carried out and modern approaches to the implementation of patriotic education of a growing personality were pointed out. It is discovered that under the patriotic activity a great teacher understood activity that proceed from the depths of the soul of each person and it is a necessity for everyone, and the effectiveness of patriotic education is determined by how deeply the idea of the Motherland penetrates the spiritual world of a student of the period of his becoming as a man and a citizen, how deeply he sees the world and himself in the eyes of the patriot.

Key words: V. Sukhomlynskyi, pedagogical heritage, patriotism,

patriotic education, normative legal documents, patriotic activity, forms of patriotic education, patriotic motives, patriotic values.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2018

Ю. В. Шалівська

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розкрито сутність провідних понять комунікативно-мовленнєвої площини, що лежать в основі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи, уточнено їхню характеристику. На основі аналізу різних наукових джерел запропоновано власні трактування дефініцій, що найбільш повно розкривають зміст відповідних понять.

Ключові слова: розвиток, розвиток мовлення, комунікативно-мовленнєвий розвиток, комунікація/спілкування, мовна компетентність, комунікативна компетентність, мовленнєва діяльність, комунікативно-мовленнєва діяльність, комунікативно-мовленнєва компетентність учнів початкової школи.

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна освіта України у процесі інтеграції до європейського освітнього простору поступово переорієнтовується на підготовку компетентного педагога-професіонала, який може не лише відтворювати актуальну модель педагогічної діяльності, а й здатний програмувати та здійснювати власну професійну діяльність. Продиктований потребами сьогодення високий рівень вимог до освіти молодших школярів може бути реалізований тільки тоді, коли вчитель початкової школи володітиме сукупністю спеціальних знань, умінь та навичок, якостей, професійним досвідом і нормами поведінки, формування яких здійснюється у закладі вищої освіти та забезпечує можливість успішної мовної і мовленнєвої діяльності учнів у системі початкової освіти. Тому важливим складником професійної компетентності вчителя є комунікативно-мовленнєва компетентність, а одним із першочергових завдань вищої педагогічної освіти – формування комунікативно-мовленнєвої компетентності вчителя, що забезпечить в подальшому успішний розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів початкової школи.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз широкого кола наукових джерел засвідчив, що в педагогічній науці приділяється значна увага проблемі комунікативно-мовленнєвої підготовки педагогів. Теоретичні й методичні засади формування комунікативно-мовленнєвої